

November 2024

MISIA MANŽELSTVA A RODINY

CIEĽ STRETNUTIA

- Úvaha o podobe manželstva a rodiny v modernom svete
- Prijímanie opatrení na podporu manželstiev a rodín

ČÍTANIE PRIPRAVUJÚCE NA STRETNUTIE

Pápež František, posynodálna apoštolská exhortácia *Amoris laetitia* (úryvok) Aktuálna situácia rodiny

32. „*Verní učeníu Krista, pozeráme sa dnes na realitu rodiny v celej jej zložitosti, na jej svetlé i tienisté stránky. [...] Antropologicko-kultúrna zmena dnes ovplyvňuje všetky aspekty života a vyžaduje si analytický a diferencovaný prístup.*“ *Už v kontexte toho, čo nastalo pred viacerými desaťročiami, rozoznávali španielski biskupi domácu skutočnosť s väčšími priestormi slobody, „s vyrovnaným prerozdelením poslaní, zodpovedností a úloh [...].*

Väčšie zhodnotenie osobnej komunikácie medzi manželmi prispieva k poľudšteniu celého rodinného spolunažívania [...]. Ani spoločnosť, v ktorej žijeme, ani tá, ku ktorej smerujeme, neumožňuje nerozdielne prežitie foriem a modelov z minulosti.“. No „sme si vedomí principiálneho trendu antropologicko-kultúrnych zmien, na základe ktorých sa jednotlivcom zo strany spoločenských štruktúr dostáva menšia opora pre ich citový a rodinný život“.

33. *Okrem toho „je rovnako potrebné vziať do úvahy rastúce nebezpečenstvo prameniace z vyhroteného individualizmu, ktorý deformuje rodinné zväzky a každého člena rodiny pokladá za samostatný ostrov, takže v niektorých prípadoch preváži predstava o subjekte, ktorý sa konštruje podľa vlastných túžob, považovaných za absolútne.“. „Napätia vyvolané vyhrotenou individualistickou kultúrou vlastníctva a pôžitku plodia vnútri rodín dynamiku neznášateľnosti a agresivity.“ Dodal by som rytmus súčasného života, stres, spoločenský a pracovný systém, pretože to všetko sú kultúrne faktory, ktoré ohrozujú možnosť prijatia trvalých rozhodnutí. Zároveň existujú dvojznačné javy. Napríklad cení sa personalizácia, ktorá smeruje k autenticite, skôr než k opakovaniu vopred určeného správania. Je to hodnota, ktorá môže podnieť rozličné schopnosti a spontánnosť, ak je však zle orientovaná, môže viesť k postojom trvalej nedôverčivosti, k úteku od povinností, uzatvoreniu sa do pohodlia, k arogancii. Sloboda výberu umožňuje plánovať vlastný život a čo najlepšie zveľaďovať seba samého; ak jej však chýbajú vznešené ciele a osobná disciplína, degeneruje na neschopnosť štedrého sebadarovania. De facto v mnohých krajinách, kde klesá počet manželstiev, zároveň stúpa počet osôb, ktoré sa rozhodujú žiť samy alebo žijú s inými bez toho, aby s nimi zdieľali spoločnú domácnosť. Môžeme zdôrazniť aj chvályhodný zmysel pre spravodlivosť; ak však nie je správne chápaný, premieňa občanov na klientov, ktorí si vyžadujú len poskytovanie služieb.*

34. *Ak sa tieto riziká prenesú do spôsobu chápania rodiny, môžu ju zmeniť na prechodné miesto, na ktoré sa človek obráti, keď mu to príde vhod, alebo kde si môže nárokovať svoje práva, zatiaľ čo záväzky zostávajú napospas prelietavej nestálosti jeho túžob alebo okolností. Dnes je v podstate ľahké zameniť si skutočnú slobodu s myšlienkou, že každý môže súdiť, ako sa mu zachce, akoby popri jednotlivcoch neexistovali pravdy, hodnoty a princípy, podľa ktorých sa orientujeme; akoby všetko bolo rovnaké a všetko muselo byť dovolené. V takomto kontexte ideál manželstva, so záväzkami výlučnosti a stability, je napokon zničený tým, čo komu práve príde vhod, alebo vrtochmi pocity. Človek sa bojí osamelosti, túži po priestore ochrany a vernosti, ale zároveň v ňom rastie strach z toho, že uviazne vo vzťahu, ktorý by mohol oddialiť naplnenie jeho osobných ambícií.*

35. Ako kresťania sa nesmieme vzdať úlohy vyjadrovať sa v prospech manželstva len preto, aby sme neprotirečili súčasnej senzitivnosti; aby sme boli v móde alebo pre pocity menejcennosti, keď sa konfrontujeme s morálnym a ľudským úpadkom. Pripravili by sme svet o hodnoty, ktoré môžeme a musíme ponúkať. Samozrejme, nemá zmysel zastavovať sa pri rétorickom odsudzovaní súčasných cieľ, akoby sme tým mohli niečo zmeniť. Rovnako zbytočné je snažiť sa vnucovať normy silou autority. Žiada sa od nás zodpovednejšie a štedrejšie úsilie, ktoré spočíva v predstavovaní dôvodov a motivácií, ktoré vedú k rozhodnutiam v prospech manželstva a rodiny, aby ľudia boli viac disponovaní odpovedať na milosť, ktorú im Boh ponúka.

36. Zároveň musíme byť pokorní a realistickí, aby sme uznali, že náš spôsob prezentovania kresťanského presvedčenia a spôsob zaobchádzania s ľuďmi niekedy napomohli tomu, na čo sa dnes sťažujeme, a tak je namieste reakcia zdravej sebakritiky. Okrem toho sme často predstavovali manželstvo takým spôsobom, že jeho unitívny cieľ, pozvanie rásť v láske a ideál vzájomnej pomoci, zostali v tieni takmer výlučného dôrazu kladeného na povinnosť plodenia. Tiež sme dobre nesprevádzali novomanželov počas ich prvých rokov ponukami prispôsobenými ich pracovnej dobe, ich jazyku, ich konkrétnym starostiam. Inokedy sme prezentovali príliš abstraktný teologický ideál manželstva, takmer umelo vykonštruovaný, vzdialený od konkrétnej situácie a skutočných možností rodín takých, aké sú. Táto prílišná idealizácia – najmä keď sme neprebúdzali dôveru v milosť – nespôsobila, že by manželstvo pôsobilo prítiažlivejšie a lákavejšie, ale skôr naopak.

37. Dlho sme sa domnievali, že trvaním na doktrinálnych, bioetických a morálnych otázkach, bez motivovania k otvorenosti pre milosť, sme dostatočne podopreli rodiny, upevnili zväzok manželov a naplnili zmyslom ich spoločný život. Robí nám ťažkosť prezentovať manželstvo ako dynamické napredovanie rastu a realizácie, skôr než bremeno, ktoré treba po celý život znášať. Len ťažko dokážeme ponechať priestor svedomiu veriacich, ktorí často odpovedajú na evanjelium najlepšie ako vedia, v rámci svojich limitov, a môžu rozvíjať osobné rozlišovanie v situáciách, v ktorých padajú všetky schémy. Sme povolaní formovať svedomie, nie nárokovať si, že ho nahradíme.

38. Musíme byť vd'ační za to, že väčšina ľudí si váži rodinné vzťahy, ktoré chcú zostať trvalé a ktoré zaistujú rešpekt voči druhému. Vďaka tomu sa cení, že Cirkev ponúka priestor na sprevádzanie a pomoc pri otázkach, ktoré sa týkajú rastu lásky, prekonávania konfliktov a výchovy detí. Mnohí si vážia silu milosti, ktorú zažívajú vo sviatostnom zmierení a v Eucharistii, lebo im pomáha čeliť výzvam v manželstve a v rodine. V niektorých krajinách, predovšetkým v rozličných častiach Afriky, sekularizmus nedokázal oslabiť viaceré tradičné hodnoty a v každom manželstve tam vzniká silné spojenie medzi dvomi rozvetvenými rodinami, v ktorom pretrváva jasne definovaný systém riešenia konfliktov a ťažkostí. V súčasnom svete sa cení aj svedectvo manželov, ktorí nielen dlho vydržali spolu, ale stále napredujú v spoločnom projekte a uchovávajú si vzájomnú náklonnosť. To otvára dvere pozitívnej pastorácii, plnej prijatia, ktorá umožňuje postupné prehlbovanie požiadaviek evanjelia. Jednako sme často konali defenzívnym postojom; márnime pastoračné sily násobením útokov na dekadentný svet; máme málo schopnosti povzbudzovať ľudí tak, aby sme im naznačili cesty k šťastiu. Mnohí nechápu, že poslanstvo Cirkvi o manželstve a rodine je jasným odrazom ohlasovania a prístupu Ježiša, ktorý predkladal náročný ideál, no zároveň si vždy zachoval súcitnú blízkosť k slabým osobám, akými boli napríklad Samaritánka alebo cudzoložná žena.

39. To neznamená prehliadať kultúrnu dekadenciu, ktorá nepodnecuje lásku a oddanosť. Konzultácie, ktoré predchádzali posledným dvom synodám, poukázali na rozličné symptómy „kultúry provizórnosti“. Mám na mysli napríklad rýchlosť, s ktorou ľudia prechádzajú z jedného citového vzťahu do druhého. Veria, že lásku, tak ako na sociálnych sieťach, možno pripojiť a odpojiť podľa chuti konzumenta, a tiež rýchlo zablokovať. Myslím aj na obavu, ktorú vyvoláva perspektíva trvalého zväzku, na posadnutosť voľným časom; na vzťahy, ktoré prepočítavajú výdavky a zisky a trvajú, iba ak sú prostriedkom na zahnanie samoty, zabezpečenie ochrany alebo prijatie nejakej služby. Na citové vzťahy sa prenáša to, čo sa deje s vecami a so životným prostredím: všetko je skartovateľné, každý

používa a vyhadzuje, plytvá a rozbíja, využíva a žmýka, kým sa len dá. A potom zbohom. Narcizmus robí ľudí neschopnými pozeráť ponad seba; ponad vlastné túžby a potreby. Kto však používa druhých, skôr či neskôr skončí použitý, zmanipulovaný a opustený v duchu tej istej logiky. Stojí za povšimnutie, že k prerušeniu vzťahov dochádza často medzi dospelými osobami, ktoré hľadajú istý druh „autonómie“ a odmietajú ideál spoločného starnutia, pri ktorom sa jeden stará o druhého a navzájom sa podopierajú.

40. „S istým rizikom prílišného zjednodušovania by sme mohli povedať, že žijeme v kultúre, ktorá na mladých tlačí, aby si nezakladali rodinu, pretože im chýbajú možnosti pre budúcnosť. Ale tá istá kultúra ostatným ponúka toľko alternatív, že aj oni sú odrádzaní od zakladania rodiny.“ V niektorých krajinách sú mnohí mladí „často nabádaní, aby odkladali sobáš kvôli ekonomickým, pracovným alebo študijným problémom. Niekedy aj pre iné príčiny, akými sú vplyv ideológií, ktoré znehodnocujú manželstvo a rodinu, skúsenosť zlyhania iných párov, ktorú oni sami nechcú riskovať, strach z niečoho, čo pokladajú za príliš veľké a posvätné, spoločenské príležitosti a ekonomické výhody, ktoré vyplývajú zo spolužitia bez manželstva, čisto emotívne a romantické chápanie lásky, strach zo straty slobody a autonómie, odmietnutie niečoho, čo vnímajú ako inštitucionálne a byrokratické“. Potrebujeme nájsť slová, motivácie a svedectvá, ktoré nám pomôžu dotknúť sa tých „najjemnejších vlákien“ mladých ľudí tam, kde sú najviac schopní ušľachtilosti, angažovanosti, lásky a tiež hrdinstva, aby sme ich pozvali s nadšením a odvahou prijať výzvu manželstva.

41. Synodálni otcovia sa dotkli aktuálnych „kultúrnych tendencií, ktoré akoby vnucovali afektivitu bez hraníc, [...] narcistickú, nestabilnú a premenlivú afektivitu, ktorá nie vždy pomáha tomu, aby ľudia dosiahli väčšiu zrelosť“. Vyjadrili znepokojenie nad „šírením pornografie a komercializáciou tela, ktorej otvára cestu aj používanie internetu nepatričným spôsobom,“ a nad „situáciou osôb, ktoré sú nútené k prostitúcii“. V tomto kontexte „sú páry neraz neisté, váhavé a majú ťažkosti nachádzať spôsoby, ako ďalej rásť. Mnohí majú tendenciu zostať v začiatkových štádiách emocionálneho a sexuálneho života. Kríza páru destabilizuje rodinu a prostredníctvom rozlúk a rozvodov môže napokon viesť k vážnym dôsledkom na dospelých, deťoch i spoločnosti oslabí jednotlivca aj spoločenské putá“. Manželské krízy sa často riešia „uponáhľaným spôsobom a bez odvahy zachovať trpezlivosť; bez skúmania, vzájomného odpustenia, zmierenia a obety. Zo zlyhaní tak vznikajú nové vzťahy, nové páry, nové zväzky a nové manželstvá, čím sa vytvárajú zložité rodinné situácie, problematické pre kresťanský život“.

42. „Aj demografický pokles, vyvolaný mentalitou zameranou proti pôrodom a podporovaný svetovými politikami reprodukčného zdravia, nielenže spôsobuje situáciu, v ktorej už nie sú zabezpečené striedania generácií, ale vyvoláva aj riziko ekonomického vyčerpania a straty nádeje do budúcnosti. Taktiež rozvoj biotechnológií mal silný vplyv na pôrodnosť.“ K tomu možno priradiť rozličné faktory, ako je „industrializácia, sexuálna revolúcia, strach z preľudnenia, ekonomické problémy... Konzumná spoločnosť môže tiež odradiť ľudí od toho, aby mali deti – len preto, aby si zachovali slobodu a štýl života“. Je pravda, že správne formované svedomie manželov, ktorí už boli veľmi štedrý pri odovzdávaní života, môže viesť k rozhodnutiu obmedziť počet detí z dostatočne závažných dôvodov, avšak práve „pre lásku k tejto dôstojnosti svedomia Cirkev všetkými silami odmieta násilné zásahy zo strany štátu v prospech antikoncepcie, sterilizácie alebo priamo potratu“. Takéto opatrenia sú neprijateľné i na miestach s vysokou pôrodnosťou, no treba pripomenúť, že politici ich presadzujú aj v takých krajinách, ktoré trpia drámou veľmi nízkej pôrodnosti. Ako už naznačili kórejskí biskupi, je to „protirečivé konanie a zanedbanie vlastných povinností“.

43. Oslabenie viery a náboženskej praxe v niektorých spoločnostiach má vplyv na rodiny a necháva ich osamotejšie v ťažkostiach. Synodálni otcovia povedali, že „jedným z najväčších prejavov chudoby v súčasnej kultúre je osamelosť, dôsledok neprítomnosti Boha v živote ľudí a krehkosť vzťahov. Existuje aj všeobecný pocit bezmocnosti vzhľadom na sociálno-ekonomickú skutočnosť, ktorý často gniavi rodiny. [...] Rodiny sa neraz cítia opustené pre nezáujem alebo slabú pozornosť zo

strany inštitúcií. Negatívne dôsledky sú z pohľadu spoločenskej organizácie zrejmé: od demografickej krízy po výchovné ťažkosti, od neochoty prijať rodiaci sa život po vnímanie starých ľudí ako bremeno až po šírenie afektívneho nepohodlia, ktoré občas dospeje až k násiliu. Je zodpovednosťou štátu vytvárať také legislatívne a pracovné podmienky, ktoré mladým zabezpečia budúcnosť a pomôžu im zrealizovať projekt založenia rodiny“.

PRIEBEH STRETNUTIA

1. Úvod.

Modlitba – vzyvanie Ducha Svätého. Návaznosť na predchádzajúce stretnutie: nad akým liturgickým znakom som uvažoval v stánku stretnutia? Aké ovocie to prinieslo?

2. Zdieľanie Božím slovom: Gen 1,26-28; 2, Ž 128, 1-6; Ef 5, 21-33

Návrh na zdieľanie:

- Čo nám hovorí Starý zákon o manželstve a rodine?
- Aké dôležité veci pridáva Nový zákon?

3. Texty – úvod do zdieľania. Pápež František, posynodálna apoštolská exhortácia Amoris laetitia Ježiš obnovuje a naplňa Boží plán.

61. *Naproti tým, ktorí zakazovali manželstvo, Nový zákon učí, že „všetko, čo Boh stvoril, je dobré a nemá sa zavrhať nič“ (1 Tim 4, 4). Manželstvo je „dar“ od Pána (porov. 1 Kor 7, 7). Zároveň sa kvôli takémuto pozitívnemu hodnoteniu kládie silný dôraz na starosť o tento Boží dar: „Manželstvo nech majú všetci v úcte a manželské lôžko nepoškvrnené“ (Hebr 13, 4). Tento Boží dar zahŕňa aj sexualitu: „Neodopierajte si jeden druhému“ (1 Kor 7, 5).*

62. *Synodálni otcovia pripomenuli, že Ježiš „keď rozpráva o prvotnom pláne pre ľudský pár, potvrdzuje nerozlučiteľnú jednotu medzi mužom a ženou, aj keď hovorí, že „Mojžiš vám pre tvrdosť vášho srdca dovolil prepustiť vaše manželky; ale od počiatku to nebolo tak“ (Mt 19, 8). Nerozlučnosť manželstva („Čo teda Boh spojil, človek nech nerozlučuje“: Mt 19, 6) sa nemá chápať predovšetkým ako „jarmo“ uvalené na ľudí, ale ako „dar“ pre osoby spojené v manželstve. [...] Božia zhovievavosť neustále sprevádza ľudské napredovanie, uzdravuje a premieňa zatvrdnuté srdce svojou milosťou, obracia ho smerom k jeho pôvodu prostredníctvom cesty kríža. Z evanjelií sa jasne vynára príklad Ježiša, ktorý... ohlásil poslanstvo o význame manželstva ako plnosť Zjavenia, ktoré obnovuje pôvodný Boží plán (porov. Mt 19, 3)“.*

63. *„Ježiš, ktorý v sebe všetko zmieril, manželstvo a rodinu vrátil do ich pôvodnej formy (porov. Mk 10, 1 – 12). Rodina a manželstvo boli vykúpené Kristom (porov. Ef 5, 21 – 32), obnovené na obraz Najsvätejšej Trojice; tajomstva, z ktorého vychádza každá pravá láska. Manželská zmluva, inaugurovaná vo stvorení a zjavená v dejinách spásy, dosiahne úplné zjavenie svojho zmyslu v Kristovi a v jeho Cirkvi. Od Krista – prostredníctvom Cirkvi – manželstvo a rodina získavajú milosť potrebnú na vydávanie svedectva o Bohu a prežívanie života v spoločenstve. Evanjelium rodiny sa vinie dejinami sveta od stvorenia človeka na Boží obraz a podobu (porov. Gn 1, 26 – 27) až po splnenie tajomstva zmluvy v Kristovi na konci vekov pri Baránkovej svadobnej hostine (porov. Zjv 19, 9).“*

64. *„Ježišov príklad je pre Cirkev vzorom. [...] Svoje verejné účinkovanie začal znamením, ktoré urobil na svadbe v Káne (porov. Jn 2, 1 – 11). [...] Zdieľal každodenné okamihy priateľstva s rodinou Lazára a jeho dvoch sestier (porov. Lk 10, 38) i s Petrovou rodinou (porov. Mt 8, 14). Výpočul plač rodičov, vrátil život ich deťom (porov. Mk 5, 41; Lk 7, 14 – 15) a ukázal tak skutočný význam milosrdenstva, ktoré znamená obnovenie zmluvy (porov. Ján Pavol II., Dives in misericordia, 4). To*

jasne vidieť pri stretnutiach so Samaritánkou (porov. Jn 4, 1 – 30) a s cudzoložnicou (porov. Jn 8, 1 – 11), pri ktorých Ježišova nezištná láska prebúdzá vedomie hriechu.“

65. Vtelenie Slova v ľudskej rodine, v Nazarete, svojou novosťou dojíma dejiny sveta. Potrebujeme sa ponoriť do tajomstva Ježišovho narodenia, do Máriinho súhlasu so zvestovaním anjela, keď sa v jej lone počalo Slovo; aj do súhlasu Jozefa, ktorý dal Ježišovi meno a zobral si Máriu na starosť; do oslavy pastierov pri jasliach; do poklony mudrcov; do úteku do Egypta, pri ktorom má Ježiš účasť na utrpení svojho ľudu v exile, prenasledovaného a ponížovaného; do nábožného očakávania Zachariáša a do radosti, ktorá sprevádza narodenie Jána Krstiteľa; do sľubu splneného Simeonovi a Anne v chráme; do obdivu učiteľov zákona, keď počúvajú múdrosť mladého Ježiša. Teda preniknúť do tridsiatich dlhých rokov, počas ktorých si Ježiš zarábal na chlieb prácou svojich rúk, šepkajúc modlitby a tradíciu viery svojho národa, vzdelávajúc sa vo viere svojich otcov, až kým ju nezúrodnil v tajomstve kráľovstva. Toto je mystérium Vianoc a tajomstvo Nazareta, plné vône rodiny! Je to mystérium, ktoré tak veľmi očarilo Františka z Assisi, Teréziu od Dieťaťa Ježiša i Charlesa Foucaulda a z ktorého čerpajú aj kresťanské rodiny, aby obnovili svoju nádej a svoju radosť.

66. „Zmluva lásky a vernosti, z ktorej žije Svätá nazaretská rodina, osvetľuje princíp, ktorý dáva formu každej rodine a robí ju schopnou lepšie čeliť premenám života a dejín. Na tomto základe sa každá rodina, napriek svojej slabosti, môže stať svetlom vo tmách sveta. „Tu chápeme spôsob života v rodine. Nazaret nech nám pripomína, čo je rodina, čo je spoločenstvo lásky, jej prostú a jednoduchú krásu, jej svätý a neporušiteľný charakter; nech nám ukáže, aká krásna a nenahraditeľná je výchova v rodine, nech nás poučí o jej prirodzenej funkcii v spoločenskom poriadku“ (Pavol VI., Príhovor v Nazarete, 5. januára 1964)“.

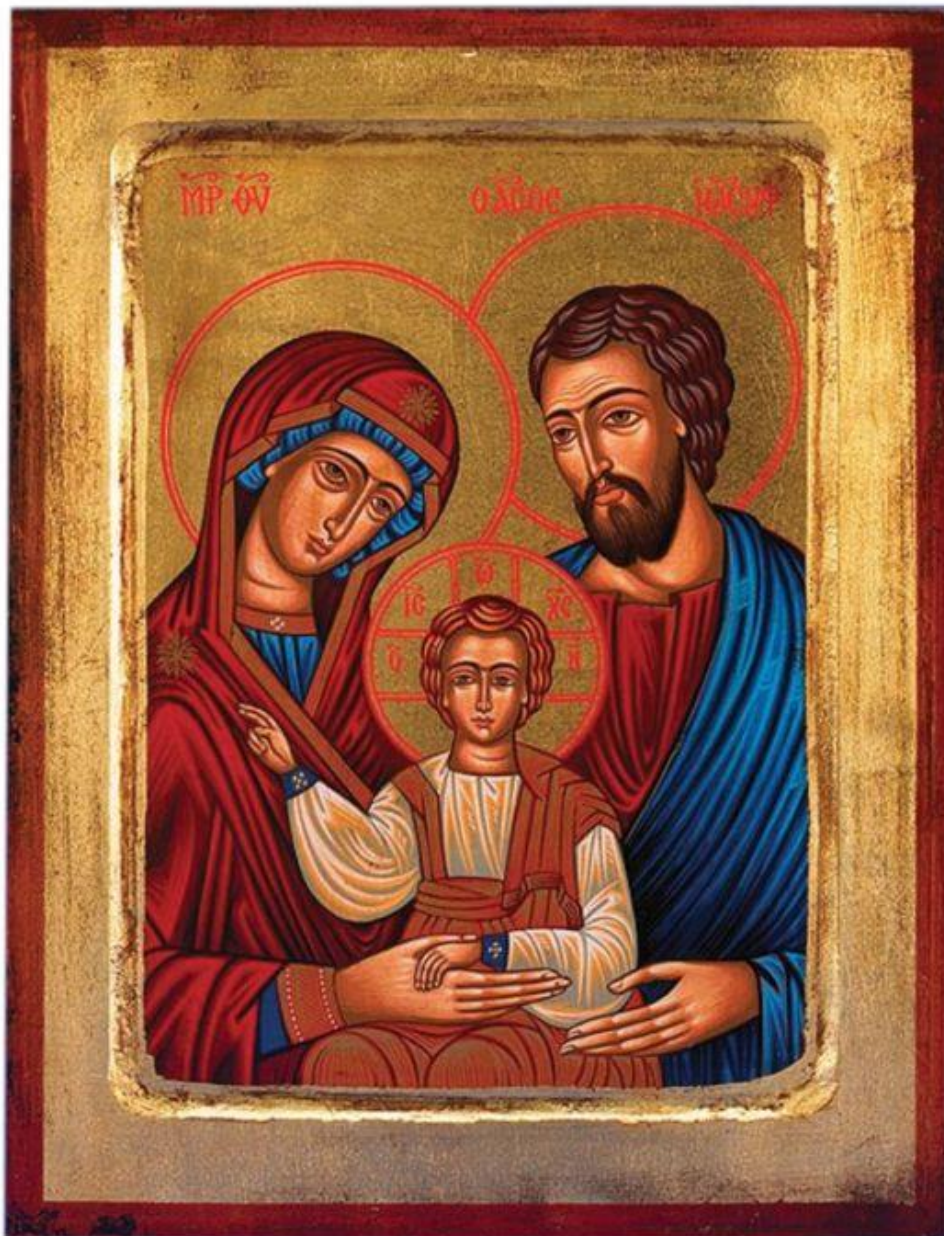
4. Spoločná úvaha, na základe prečítaných textov.

- Ako sa manželstvo a rodina vníma v našom prostredí? Vnímame nejaké rozdiely medzi prostredím Hnutia a inými miestami? Aké sú a z čoho vyplývajú?
- Ako prežívam svoje miesto v rodine? Čím ona je (alebo bola) pre mňa? Aká je moja skúsenosť s domácou Cirkvou (chápanou nie ako špecifické spoločenstvo, ale ako prostredie veriacich)? Mám skúsenosť s rodinným katechumenátom?
- Ako podľa našich skúseností vyzerá jednota medzi rôznymi vetvami Hnutia Svetlo-Život? Ako sa to premieta do vzájomnej podpory? Čo konkrétne môžeme urobiť, aby sme ju posilnili?

5. Návrh na modlitbu. Kontemplácia ikony Svätej rodiny Stojí za to zabezpečiť si ikonu (obraz), nielen reprodukciu. Meditáciu môžeme moderovať pomocou materiálov umiestnených v prílohe na konci tohoto stretnutia. Po dlhšej chvíli meditácie pozývame k spontánnej modlitbe.

6. Predsavzatie. V mojom dome/rodine (v závislosti od mojej životnej situácie) sa pokúsím praktizovať vybraný prvok, ktorý mi pomôže pamätať na to, že dom/rodina má byť ecclesiola - malá cirkev (podľa možností - napr. spoločná modlitba, kresťanský pozdrav. ...). Samozrejme, je dobré si vybrať niečo, čo u mňa doteraz nebolo bežnou praxou.

Príloha:

MAREK MARIUSZ TYTKO (Krakov, Poľsko)

Ikona Svätej rodiny z Nazareta, výjav reprodukovaný vyššie je súčasnou upravenou „kópiou“ byzantskej ikony zobrazujúcej Svätú rodinu z Nazareta.

Reprodukovaná súčasná ikona zobrazuje Máriu, Jozefa, medzi ktorými je malý žehnajúci Ježiš. Výjav je umiestnený na homogénnej obdĺžnikovej doske, vnútri zapustenej tak, že z prednej strany na vonkajšej strane obdĺžnika je vytvorený obvodový pás, ktorý akoby vytváral prirodzený rám hlavnej kompozície (tzv. klejma¹, ktorá je tu však prázdna, bez žiadnych ďalších ikonických zobrazení).

Kompozícia je symetrická a trojdielna. Centrálné umiestnená postava Ježiša Dieťaťa priťahuje pozornosť diváka, pretože Jeho tvár sa nachádza v priesečníku uhlopriečok obrazu

¹ klejma je výrazné bočné zdobenie na ikone. Sú to maličké ikonky okolo ústredného výjavu. (pozn. prekl.)

(diagonálne čiary spájajúce protilahlé vrcholy obdĺžnika ikony). Po oboch stranách Ježiša sú postavy Márie (heraldicky vpravo) a Jozefa (heraldicky vľavo). Tváre Márie a Jozefa sú umiestnené na líniách uhlopriečok obdĺžnika.

V hornej časti maľby tvorí trojuholník tvár Ježiša a mierne hore tváre Márie a Jozefa. Hlavy postáv sú obklopené okrúhlymi nimbami, t. j. celkovo tromi prekrývajúcimi sa kruhmi (ide o jemné nimby, nie svätožiary). V spodnej časti ikony sú symetricky predĺžené, ale nespojené ruky Márie a Jozefa. Ježiš ľavou rukou drží pravú ruku svojej Matky a dvíha pravú ruku v geste žehnania (dva prsty – ukazovák a prostredník sú vystreté, zvyšné prsty – ohnuté). Ježiš žehná a zároveň jasným gestom ukazuje na Máriu. Jozefova ruka sa dotýka Ježišovho predlaktia (lakt'a). Dlane (ruky) Márie, Ježiša a Jozefa sú umiestnené takmer v jednej línii ako jedno kontinuum (horizontálne), čím sa vyrovnávajú vertikálne línie tiel týchto troch postáv. Prevládajúci vertikalizmus kompozície obrazu bol teda vyvážený horizontalizmom rúk.

Perspektíva na obraze je v podstate redukovaná na dve prekrývajúce sa roviny a zlaté, jednotné pozadie ikony (za postavami) symbolizujúce oblohu.

Obrazové plány. Prvý plán - obsahuje iba postavu Ježiša, ktorý je v podstate v sede (na tróne ako Kráľ), zatiaľ čo druhý plán tvoria postavy Márie a Jozefa - stojace okolo Ježiša. Celú ikonu navyše prestupuje už spomínané zlaté pozadie.

Nápisy. Pozadie je zlaté a úplne prázdne, až na líniu nimbov a tri nápisy (veľkými písmenami) úplne hore na ikone - v staroslovienskom jazyku (tzv. Klimentovica, názov písma od sv. Klimenta Ochridského, z 9. storočia, alebo cyrilika – meno od jeho učeníka – svätého Cyrila, apoštola Slovanov). Obsah týchto nápisov (skrátene alebo úplný) je nasledovný: ΜΡΘΥ [MRThU = Mária, Matka Božia = Matka Božia = Theotokos] ΟΒΓΙΟC ΙCΘΧΦ [O'GIOS IOSEF, z gréčtiny. Άγιος Ιωσήφ = Svätý Jozef]. Nimby Márie a Jozefa sú prázdne, bez nápisov, presvitá cez ne zlaté pozadie (prelínanie duchovného neba s hmotou zeme). Na nimbe Ježiša je však okolo jeho hlavy niekoľko staroslovienských písmen: vrátane: IC XC [IS CHS = Isous Christos = Ježiš Kristus]. V nimbe Ježiša je vpísaný grécky kríž a v ramenách gréckeho kríža sú umiestnené tieto písmená v staroslovienskom jazyku: vpravo - Ѡ [=O], hore - О [=O], vľavo - Н [=N]. Tieto písmená odkazujú na Bohočloveka.

Farby. Na ikone majú farby symbolický význam. Symbolika ikonických farieb je dnes známa aj v populárnom obehu. Čítame:

„V Byzancii bol zmysel umenia videný v kráse. Kánon predpokladal maľovanie v čistých farbách (farby sa nikdy nemiešali) a s použitím veľkého množstva zlatenia. Farby boli považované za rovnako dôležité ako slová, a keďže každá z nich mala svoj význam, boli farby preložené aj do jazyka symbolov, ktoré dávali farbám presne definovaný význam: Zlato symbolizovalo svätosť, uctievanie, nesmrteľnosť, Božiu slávu. Fialová: moc a bohatstvo. Červená znamenala život, krv, krásu a čistotu. Božstvo, čistota a nevinnosť boli zastúpené v bielej farbe. Modrá odrážala oblohu, ale aj duchovnosť a mystiku. Zelená: život, večná mladosť, plodnosť, vnútorné bohatstvo. Hnedá bola symbolom zeme, hmoty, chudoby“².

Byzantská farebná symbolika bola prijatá v starovekom Rusku, ale farby, zakorenené v národných slovanských tradíciách, sa tam stali živšie a jasnejšie. Zobrazená ikona je svetlá, a preto sa zdá viac "slovanská".

Na opísanej ikone je Mária oblečená v červenom, prehodenom rúchu (pelerína zvaná himation), spod ktorej je viditeľný modrý maforion pod krkom okolo hlavy a na hlave modrá šatka (alebo modrý čepiec). Červená tejto himation znamená Jej život a Jej krv, krásu Márie a Jej čistotu. Modrý maforion označuje Máriinu príslušnosť k nebeskej sfére, jej spiritualitu a mystiku (mystický vzťah Márie s Božím Synom a Duchom Svätým).

Na červenom himation (na pravej kľúčnej kosti a nad čelom) sú zlaté hviezdy. Predpokladáme prítomnosť tretej hviezdy na ľavej kľúčnej kosti (neviditeľná, zakrytá Ježišovým nimbusom). Zlato týchto mariánskych hviezd, zlato Ježišovho oblečenia a zlaté pozadie symbolizujú svätosť, uctievanie,

²Vide: <https://pl.wikipedia.org/wiki/ikona> (dostep: 31.03.2015)

nesmrteľnosť, Božiu slávu. Máriina tvár a ruky sú namalované tlmenými, svetlými farbami blízkymi farbe jej tela. Jej vlasy sú v podstate neviditeľné, okrem úlomku priestoru na Jej pravej strane (hnedá škvrna farby vychádzajúca spod modrého čepca alebo šatky – to zdanlivo naznačuje vlasy, ale v skutočnosti tam nie sú, môže to byť hlboký tieň).

Jozefova tvár je zase o niečo viac tieňovaná a tmavšia ako Máriina tvár kvôli prítomnosti tmavohnedého ochlpenia na tvári (brada a huňaté fúzy). Postava Jozefa je odetá do modrého himationu (vonkajší, prehodený plášť), ktorý je prehodený cez svetlohnedý, taktiež prehodený chitón, ktorý je pod ním vidieť na Jozefových prsiach. Hnedosť v Jozefovom rúchu a hlave je symbolom jeho spolupatričnosti k zemi, hmote a chudobe.

Postava Ježiša je odetá do bielej alby a cez ňu zlatá (diakonská) tunika, ktorá v symbolike obrazu naznačuje osobu kňaza (Krista - Veľ'kňaza). Belosť Ježišovej alby znamená Jeho božstvo, čistotu a nevinnosť. Tunika farby tzv. staré zlato symbolizuje Jeho svätosť, uctievanie Ho, Jeho nesmrteľnosť a Jeho slávu ako Bohočloveka.

Ježišova tvár je jasná, „telesná“ ako tvár Márie. Jeho vlasy sú svetlohnedé (béžové). Pery všetkých troch postáv sú jemne červené (karmínové), rovnako ako červené staroslovienske písmená napísané v ikone. Oči troch postáv (Mária, Jozef a Ježiš) sú zväčšené, všetky tri páry očí majú svetlohnedé dúhovky s čiernymi zreničkami. Očné bielko vsadené do výrazných, tieňovaných očných jamiek je jasne viditeľné.

Čiary na ikone sú rovné, jemné, zvlnené, výrazné, silné, tmavé (zvyčajne napr. čierna alebo hnedá alebo námornícka modrá - v závislosti od farby prekrytej plochy). Tmavé línie tu slúžia na to, aby odrážali priebeh drapérie na šatách.

Modelácia tváre, rúk a šiat je jemná, tváre či šaty sú tieňované, čím sa zvýrazní ich trojrozmernosť.

Svetlo je rozptýlené, neviditeľné, symbolické, možno ho vidieť na osvetlených tvárach Márie, Jozefa a Ježiša. Je nemožné jasne nájsť externý zdroj svetla. Môže padať zhora, sponad hláv postáv alebo mierne spredu, alebo vychádzať akoby zo samotných tvári, čo môže naznačovať zbožštenie troch ľudí na ikone.

Jasnosť maľby je skôr svetlá, pretože prevládajú svetlé farby, s výnimkou tmavých čiar na rúchach a na hlavách troch postáv.

Ikonografia. Pôvodný ikonografický typ Svätej rodiny pochádza z Grécka. Avšak Mária, Jozef a Ježiš v gréckom (byzantskom) zobrazení boli (a stále sú v Grécku) zvyčajne zobrazovaní v súvislosti s nejakou evanjeliovou udalosťou. Neexistuje žiadny obrazový typ Svätej rodiny, ktorý by nesúvisel s daným príbehom opísaným v evanjeliách (napr. Narodenie Pána, Predstavenie v chráme, Útek do Egypta).

Pramene vo Svätom písme. Písomným prameňom pre iniciáciu ikonografie Svätej rodiny z Nazareta boli nepochybne texty zo Svätého písma, najmä začiatok Evanjelia sv. Matúša (Mt 1,16-24), ktorý obsahuje opis manželstva a spolužitia Jozefa a Preblahoslavenej Panny Márie. Navyše druhá kapitola Evanjelia podľa Lukáša (Lk 2,1-20 a 2,41-50) je tiež inšpiratívnym textom.

Evanjeliá spomínajú tieto udalosti zo života Svätej rodiny z Nazareta:

1. Zvestovanie narodenia Pána Ježiša (Lk 1,26-38)
2. Návšteva sv. Alžbety (Lk 1, 39-56)
3. Zjavenie sv. Tajomstvo vtelenia, ktoré dal Jozefovi anjel (Mt 1,18-25)
4. Narodenie Pána Ježiša (Lk 2,1-20)
5. Pomenovanie Ježiša (Lk 2,21)
6. očistenie Márie a predstavenie Pána Ježiša (Lk 2,22-38)
7. Klaňanie sa mudrcov (Mt 2,1-12)
8. Útek do Egypta (Mt 2,13-15)
9. Návrat z Egypta (Mt 2,19-21; Lk 2,39-40)
10. Nájdenie Pána Ježiša v chráme (Lk 2,41-50)
11. Skrytý život v Nazarete (Lk 2,51-52)

Východná cirkev neslávi sviatok Svätej rodiny, kým v rímskokatolíckej cirkvi sa začal až v sedemnástom storočí, teda pomerne neskoro, alebo až v novoveku.

*„Prvýkrát bola založený 4. novembra 1684 v Kanade so súhlasom pápeža Alexandra VII. biskupom Francoisom Montmorency-Lavalom. Do liturgie bol natrvalo zavedený za pontifikátu pápeža Leva XIII., ktorý na žiadosť kardinála Bausa, arcibiskupa z Florencie, 20. novembra 1890 vydal dekrét, ktorým schválil „kult uctievania zameraný na Svätú rodinu“. Schválil ho pápež Lev XIII. (+ 1903). Vo svojich spisoch okrem iného: v *Neminem fugit* (zo 14. júna 1892) a *Cum nuper* neraz povzbudil ľudí, aby nasledovali príklad Svätej rodiny“³.*

Na ikone je Mária po pravej strane Ježiša a svätý Jozef – po jeho ľavej (z heraldickej perspektívy, t.j. z pohľadu postavy Bohočloveka centrálne prezentovanej na obraze, a nie zo strany diváka). Treba poznamenať, že na tejto ikone sv. Jozef a Panna Mária neprichádzajú do priameho vzájomného kontaktu, postavy sú hieratické a sú umiestnené vedľa seba. Je to v súlade s východnými, byzantskými a gréckymi kánonmi. Ukazuje sa, že spôsob zobrazenia Márie a Jozefa na ikone je dôležitý, pretože medzi kresťanmi stále vyvoláva živú teologickú diskusiu.

Pre poriadok treba poznamenať, že v niektorých súčasných katolíckych „ikonách“ 20. a 21. storočia vyrábaných v západnej Európe existuje „latinský“, nekánonický motív, ktorý nemá základ v byzantskej, gréckej, pravoslávnej, východnej tradícii, ktorý zobrazuje túlenie sa Márie a Jozefa k sebe (nad Dieťaťom Ježišom), pričom v „latinských ikonách“ sv. Jozef objíma rukou Preblahoslavenú Pannu Máriu⁴.

³ibidem

⁴Fr. Egon Färber MSF, bývalý generál Kongregácie misionárov Svätej rodiny (MSF), provinciál nemeckej provincie MSF, o tomto type ikony napísal takto: „Ikona Svätej rodiny v kaplnke Berthierovho Domu v Mohuči (Mainz) namaľoval v roku 1987 maliar Mariusz Lipiński z Poľska z Krakova. (...) Motív tejto ikony Svätej rodiny nezodpovedá prísnej tradícii ikonopisu v byzantsko-slovanskom kresťanstve. Kresťana pravoslávnej cirkvi by táto ikona mohla pohoršiť, pretože je na jeho citlivosť príliš ľudská a príliš sentimentálna. To, že Jozef položí ruku na Máriino rameno, je pre neho viac než zvláštne. Ikony zobrazujúce Krista a Jeho Najsvätejšiu Matku vždy nejakým spôsobom zobrazujú aj božské tajomstvo Panenstva Matky a božstvo Ježiša Krista. Všetko, čo by mohlo zatemniť toto tajomstvo viery, treba odmietnuť. V kontexte byzantsko-slovanskej liturgie sa Ježiš, Mária a Jozef spoločne objavujú len na ikonách týkajúcich sa dvoch liturgických sviatkov, a to na ikonách zobrazujúcich slávnosť Narodenia Pána 25. decembra (vrátane oznámenia o narodení Spasiteľa pastierom, príchod mudrcov a zriedkavo aj útek do Egypta) a na ikonách na sviatok Stretnutia Pána 2. februára. Na týchto ikonách vidíme Ježiša, Máriu a Jozefa, ale nikdy nie ako rodinné spoločenstvo, ale ako osoby, z ktorých každý je svojim spôsobom zapojený do spasnej udalosti a napokon do drámy smrti a zmŕtvychvstania. Centrálna časť, telo ikony Svätej rodiny v Dome Berthiera [v Mainzi], je výsledkom iného spôsobu myslenia a svedčí o inej náboženskej skúsenosti. Je podľa vzoru ikony, ktorú dnes pre Hnutie Equipes Notre-Damme namaľovala sestra Mária-Paula, mníška z benediktínskeho kláštora na Olivovej hore v Jeruzaleme (...), ako alegóriu rodinného spoločenstva (porov. Gen 1,27), ako symbol Cirkvi (porov. Ef 5,32) a odraz nežnej lásky Trojjediného Boha (porov. Dt 7,6, 8-9). Nežnosť a láska sú tu prezentované ako niečo, čo je zámerom Stvoriteľa a má svoje miesto v dejinách spásy. Dieťa je spoločne podporované rodičmi, je to dieťa, ktoré ich oboch spája ako rodinné spoločenstvo. Vidíme tu ideálny obraz medziľudských vzťahov. Tri ruky sa sotva dotýkajú, čo naznačuje vzájomnú hlbokú úctu, starostlivosť a lásku. (...) Každá ikona nesie duchovný, teologický obsah a využíva symboliku, najmä symboliku farieb. Intenzívne červený odev ženy predstavuje bohatstvo srdca (porov. Mt 5,8). Zemitejšia farba mužského oblečenia naznačuje čin, útrapy každodenného života. Obe dimenzie patria k ľudskej existencii. Medzi nimi vidno farbu námornícku modrú – symbol viery, ktorý dodáva celku hĺbku. Syn je oblečený v žiarivej bielej, čo je vyjadrením Jeho božsko-ľudskej povahy. Je odrazom Večného Otca. Nápis v svätožiarovom kríži to hovorí jasne. On je VEČNE EXISTUJÚCI, ktorý je prítomný pre všetkých. Pravá ruka je zdvihnutá v geste požehnanja v súlade s byzantským obradom. Diakonova štóla Ho ukazuje ako Božieho služobníka (Iz 42,1-9), ako služobníka spásy, ako služobníka požehnanja. Ďalšie významné sú tri hviezdy alebo kríže na Máriinom oblečení, ktoré možno interpretovať ako symbol panenstva. Nápis nad Máriou hovorí „Matka Božia“, zatiaľ čo na druhej strane - „Svätý Jozef“. (...) [V] strede (...) je Večné Slovo, Logos, Odras Večného Otca, Vládca všetkého stvorenia, Ten, ktorý bol a ktorý je a ktorý má prísť (Zj 4,8). (...) [Poznávame] (...) tajomstvo skrytej Božej slávy, ktorá sa zjavuje v Ježišovi Nazaretskom (porov. 1 Kor 2, 6-10). Tá istá úcta však platí aj pre Svätú rodinu ako takú, pretože je jadrom nového Božieho ľudu, vzorom toho, k čomu je povoláná každá rodina alebo spoločenstvo (porov. Ef 4,15-16). Ikonopisec prikladá veľkú dôležitosť výrazu tváre svätých, pretože odráža prítomnosť Božieho Ducha, Poznania a Múdrosti. Tvár má veľký symbolický význam. (...) Mária svojím pohľadom, ako na ikone s názvom „Eleusa-Neha“, hovorí, že vo svojom srdci uchováva to, čo Gabriel oznámil a Simeon prorokoval (Lk 1,26 a 2,19 a nasl.). Jozefov pohľad Ho ukazuje ako spravodlivého,

Tento nekanonický motív sa však na ikone prezentovanej v tomto článku nenachádza, čo treba jasne poznamenať.

Ikona Svätej rodiny v tomto (nekanonickom, nepravoslávnom) type (s motívom objímania Márie a Jozefa, akoby nad Dieťaťom - Ježišom) sa šíri vďaka katolíkom aj v Kanade a má svoju vlastnú čoraz početnejšiu teologickú racionalizáciu⁵.

Existujú aj iné, moderné, katolícke, novovzniknuté typy ikon Svätej rodiny, ktoré však s pôvodným byzantským ikonopiseckým kánonom nemajú veľa spoločného⁶. To neznamená, že takéto

ako muža viery a činu; tak ako Abrahám ide splniť, čo mu Pán prikáže (Mt 1,19.24; Rim 4). Takto (...) ikona nie je statickým, idylickým obrazom, ale svojím duchovným obsahom je pozvaním k Exodu, k východu, na cestu viery Ježiša, Márie a Jozefa. Divák a modliaci sa človek sú pozvaní rásť a dozrievať, ako Svätá rodina, v oddanosti Otcovej vôli: jeden vďaka druhému a s druhým. To je podstata ducha Božieho detinstva, ktorý vnútorne spája ľudí do pravého spoločenstva. Ikona Svätej rodiny v Berthier House teda ukazuje spiritualitu misionárov Svätej rodiny, ktorú naznačil a dal zakladajúci otec, otec John Berthier: Kristus – „misionár“, posol Otca, je os, stred. Dom Nazaretu je pre nich školou evanjelia, kde sa od Márie a Jozefa učia stať sa ako Kristus misionármi v oddanosti Otcovej vôli, vo vďačnosti a láske, ktorá všetkých zahŕňa,“ o. Egon Färber MSF, Meditácia ikony Svätej rodiny (Ikona maliara z Krakova), pozri: http://www.msf.opoka.org.pl/sacrafamiglia_obrazy.html [prístup: 31.03.2015].

⁵O. Egon Färber MSF napísal o ďalšej katolíckej ikone Svätej rodiny takto: „Ikona si objednali misionári Svätej rodiny. Na jej zadnej strane je nápis: "Napísal ikonopisec G. K. Schlijper v Toronte v roku 1987." (...) Motív tejto ikony Svätej rodiny úplne nezodpovedá prísnej ikonografickej tradícii byzantsko-slovanskej časti kresťanstva. V klasickej ikonografii sa Ježiš, Mária a Jozef nikdy nezobrazujú ako rodinné spoločenstvo. Všetky tri Osoby sa spolu objavujú len na ikonách pripomínajúcich tajomstvá vykúpenia, na ikonách znázorňujúcich sviatok Narodenia Pána, zvestovanie Narodenia pastierom, poctu trom mudrcom a zriedkavo na ikonách znázorňujúcich útek do Egypta; niekedy aj na ikonách na sviatok Obetovania v chráme a na stretnutie so Simeonom a Annou a napokon na ikonách nájdania dvanásťročného Ježiša Jozefom a Máriou v chráme. Ikonu Svätej rodiny, ktorá sa nachádza v Berthierovom dome v Mainzi, vedie nová, súčasná myšlienka. Chce byť symbolom rodinného spoločenstva a symbolom spoločenstva Cirkvi, ľudu a Božej rodiny, ukrytých pod Božou ochranou, ako je ohlásené v Knihe Deuteronomium (5. Mojž. 7,6.8-9) - v pozadí stojí Jahve a Jeho svätá zmluva, neochvejná vernosť Boha: "Vy ste národ zasvätený Jahvemu, svojmu Bohu." (...) Táto ikona je teda obrazom Boha, ktorý je verný zmluve so svojím ľudom! Ikona Svätej rodiny chce byť symbolom Božej vernosti a vernosti Jeho prisľúbeniam. (...) Dôležité je aj polohovanie rúk troch ľudí. Sú blízko seba, dotýkajú sa jeden druhého, ale veľmi jemne. To poukazuje na dôležitosť blízkosti aj vzdialenosti. Nie je medzi nimi studená vzdialenosť, ale ani vlastná blízkosť. Každá z troch osôb má svoj vlastný život, svoju vlastnú dôstojnosť a osobné povolanie. Napriek obráteniu k sebe zostáva „priestor pre slobodné dýchanie“. Len tak môže existovať zdravé, harmonické spoločenstvo, ktoré zodpovedá poriadku stvorenia. Táto ikona nie je idylkou, ale obrazom vzájomného vzťahu, nie bez napätia medzi človekom a komunitou, ale je aj symbolom usporiadanej sebalásky, ktorá je v súlade s láskou k Bohu a k blížnemu. Je tu priestor pre osobný rozvoj a zmysel pre komunitu, pre kultúru sporu a zmierenia. V takejto klíme môžu ľudia rásť a dozrievať: jeden vďaka druhému, ale aj jeden spolu s druhým. Pôvodným zdrojom všetkého je Božia láska a vernosť. Fr. Egon Färber MSF, Meditácia ikony Svätej rodiny, (Ikona z Kanady),

http://www.msf.opoka.org.pl/sacrafamiglia_obrazy.html [prístup: 31. marca 2015].

⁶V texte s názvom Ikona Svätej rodiny, pokiaľ ide o obraz v kaplnke Inštitútu náuky o rodine v Łomiankach pri Varšave, možno prečítať tieto slová: „Kompozícia ikony vychádza z motívu ‚Pozemskej Trojice‘ a Nebeskej Trojice. Tento motív je postavený v tvare kríža vpísaného do kruhu. Tento krížový tvar je ľahko viditeľný. Jeho vertikála s postavou Syna smeruje k Otcovi, ktorého ruka ukazuje na Ježiša. Vodorovné bremeno je vytvorené rytmom ruky. Ježišove ruky dvíhajú všetko nahor a zároveň ukazujú na Máriu a Jozefa v geste obetovania. Ruky Márie a Jozefa obklopujú Ježiša, chránia ho a odhaľujú. HAGIOS OIKOS - Celá skladba chce hovoriť pravdu o Božom pláne pre manželstvo a rodinu. Túto myšlienku tu vystihujú biblické slová hagios oikos – čo v biblickej gréčtine znamená Svätý dom aj Svätá rodina. (...) Čitateľnosť Ikony vyjadrujú aj farby, ktoré tu zdôrazňujú vzájomné prenikanie Božskej a ľudskej reality. Farby zlatá a žltá sú vyhradené výhradne pre neviditeľný svet a božstvo, predstavujú čisté svetlo. Červená v šatách Panny Márie má bohatú symboliku vyjadrujúcu okrem lásky krásu a mladosť aj boj a boj. Šaty sú zahalené plášťom modrej, čo je najnehmotnejšia farba, znamená nekonečno, pôsobí na duchovnej úrovni a vedie ducha po ceste viery. Kombinácia modrej a žltej vytvára zelenú, ktorá sa v ikone objavuje ako veľký kruh symbolizujúci prítomnosť Ducha Svätého. On je pozadím, v ktorom je všetko ponorené, preto všetkých objíma. Zelená, teda božstvo spojené s tajomstvom Božieho života, je aj rovnováha, pokoj, život, symbol duchovného znovuzrodenia, preto je svätcovu rúcho tejto farby. Jozefa. Dopĺňa ho fialová farba, ktorá naznačuje posun napätia od vnútorného k vonkajšiemu, od biologického k duchovnému. Ikona ilustruje nie tak historickú udalosť, ako skôr tajomstvo Svätej rodiny. Ikonu „napísala“ v roku 1982 sestra Miriam od Kríža, karmelitánka zo Štetína (dnes pustovníka) pre Inštitút v Łomiankach na žiadosť jeho zakladateľa, vtedajšieho biskupa zo Štetína-Kamienu, o. biskupa Kazimíra Majdaňského. Ikona Svätej rodiny namaľovaná na doske (105 cm x 170 cm) sa nachádza v kaplnke Fakulty náuky o rodine (Łomianki pri Varšave, ul. Baczyńskiego).

posvätné obrazy neobohacujú umenie Cirkvi. Nemožno ich však nazvať kánonickými ikonami v byzantskom zmysle.

Typ ikony s „objímajúcou sa“ Máriou a Jozefom je dnes populárny v rôznych variantoch a dostal sa aj do populárneho umenia napr. v Poľsku⁷.

Ikony sú v istom zmysle zdrojom teológie krásy a teológie pravdy⁸, no na druhej strane, podľa mňa, aj teológia Krásy (zjavená) a teológia Pravdy (zjavená) sú aj základom vytvárania ikon.

Ikona Svätej rodiny nadobudla koncom 20. storočia, za pontifikátu Jána Pavla II., nazývaného „pápežom sv. rodiny“, v rímskokatolíckej cirkvi nový ikonografický „katolícky“, „latinský“, „západný“ typ, čím obohacuje kresťanskú ikonografiu⁹ (západnú, latinskú, na rozdiel od tradície východného kresťanstva). Schválenie tohto nového typu posvätného obrazu Svätej rodiny sa uskutočnilo v roku 1994. Toto obohatenie sakrálnej maľby o nový typ obrazu, ilustrujúceho akoby „vizuálne“ vzťahy v Nazaretskej rodine, však vzbudilo opozíciu medzi pravoslávnyimi, najmä gréckymi teológmi ikon, pre ktorých je kánon ikonomaľby sformovaný v Byzancii mimoriadne dôležitý a nedotknuteľný. Ikona „katolícka“ má ale isté teologické opodstatnenie¹⁰ u latiníkov, ako to

⁷V texte s názvom Svätá rodina, môžete si prečítať: „Svätá rodina, ikona hnutia Equipes Notre Dame. Prototypom zobrazenia je ikona Svätej rodiny, ktorú namalovala rehoľníčka v Jeruzaleme v 70. rokoch 20. storočia. Ikona bola namalovaná na žiadosť tých, ktorí boli v tom čase zodpovední za hnutie Equipes Notre Dame: Mary a Louis d'Amonville. Ikona vyjadruje hlbokú manželskú a rodinnú jednotu a spiritualitu Svätej rodiny, vyžaruje z nej veľká neha a jemnosť. Ikonu Svätej rodiny prijala domáca cirkev, symbolizuje jednotu a vyjadruje lásku, život v manželstve a kresťanskú rodinu. Svätý Jozef objíma Máriu. Držiac sa za ruky, obaja držia a objímajú Krista. Kristus spája svoju ľavú ruku s ich rukami a pravou rukou zdvihnutou v požehnaní ukazuje na Máriu. Tieto tri spojené ruky vyjadrujú jednotu Krista s manželským párom spojeným manželskou prísahou. Čítame tam: „Ikona ručne napísaná ikonopiscom (...) Ikona vyrobená tradičnou technikou maľby ikon: písaná vaječnou temperou, pozlátená 23,75 karátovými lupienkami zlata, kriedovým a leповým základom, vyrobená na starej hrubej lipovej doske, pokrytá jantárovým šelakom a lakom. Galéria ikon, Svätá rodina, pozri: <http://www.ikony-art.com/index.php?ids=26> [prístup: 31.3.2015].

⁸Magda Balon to vysvetlila takto: „Ikony sú nevyčerpaným a nevyčerpatelným zdrojom teológie krásy a pravdy. V ortodoxných domoch vytvárajú posvätný priestor, pričom sú „účastníkom“ každodenného života (keď sa v ruskom dome objaví alkohol, ikony sú často otočené „tvárou“ k stene). Pápež Ján Pavol II. vo svojom „Liste umelcom“ prirovnáva tieto sväte obrazy k sviatosti – napokon sprítomňujú skutočnosť zázračného vtelenia. Potešia teplom farieb, jednoduchosťou formy a hĺbkou obsahu”
Magda Balon, Ikony, vide: <http://www.katowice.oaza.pl/wp/ikony/> [prístup: 31. marca 2015].

⁹Magda Balon to vysvetlila takto: „Ikona Svätej rodiny (...) Začneme ikonou, ktorá je najbližšia Hnutiu Svetlo-Život; od ikony Svätej rodiny. (...) Vatikán vytvoril ikonu Svätej rodiny práve v tomto roku (1994). Najdôležitejší na ikone je kánon (z gréčtiny - norma, pravidlo), teda určitý NEMENNÝ vzor týkajúci sa zobrazenia biblického výjavu alebo života svätých alebo samotných postáv na maľbe. (...) Elżbieta Smykowska v „Maľho slovníku – ikony“ píše takto: „ikona, podobne ako božské umenie, ukazuje tajomstvo duchovného, nebeského, premeneného sveta, a preto nemôže byť odrazom umelcovej osobnosti a jeho individualistického vnímania sveta“. V roku 1994 teda Vatikán schválil nový ikonografický vzor (vo vydaných knihách a albumoch o ikonách nenájde reprodukcie obrazov so Svätou rodinou z 13., 15. a dokonca ani 18. storočia). A to je dôležité, pretože v dnešnej dobe sa to robí veľmi zriedka.

¹⁰Magda Balon v texte s názvom Ikona Svätej rodiny popisuje túto novú „katolícku“ ikonu (z konca 20. storočia) takto: „Čo na nej vidíme? Po prvé, milujúcu rodinu, v ktorej je oporou otec (naznačuje to Jozefova výška, pravá ruka na Máriinom ramene – symbolizujúca nežnosť a starostlivosť a usporiadanie rúk celej rodiny v spodnej časti ikony – Jozefova ruka zdá sa, že podporuje ďalšie dve). Mária, ako na všetkých ikonách, je oblečená v červenom maforióne (šál zakrývajúci jej hlavu a celú postavu) a modrých šatách. Ježišove šaty na všetkých ikonách, kde je zobrazený ako dospelý, sú zrkadlovým obrazom – má červenú tuniku a cez ňu prehodený modrý plášť. Význam farieb je tu veľmi dôležitý a budem mu venovať určitý priestor, pretože existujú dva spôsoby čítania ich významu. PRVÝ - hovorí, že červená znamená božstvo = kráľovská fialová a modrá znamená ľudskosť = niečo pominuteľné. Otec Henri J.M. Nouwen vo svojej krátkej knihe »Hľaď na krásu Pána. Modliť sa ikonami« (...) to je symbolika, ktorú pripisujem týmto farbám. Dá sa to vysvetliť takto: večný Ježiš je Boh (= hlavné rúcho je červené), ale bol odetý ľudskosťou (= cez neho prehodený modrý plášť). Mária, keďže bola len človekom (=modré šaty), bola pri zvestovaní obdarená Božou milosťou Ducha Svätého (=červený maforón vždy s tromi zlatými hviezdami symbolizujúcimi Jej panenstvo). Toto vysvetlenie takejto farebnej symboliky je veľmi logické a, pravdaže, poetické. Spomína sa však veľmi zriedkavo. Oveľa častejšie sa používa druhý spôsob (takýto „preklad“ farieb uvádza Elżbieta Smykowska v „Maľho slovníku – ikona“), ktorý jednoducho nahrádza význam priradený farbám vyššie, t. j.: červená znamená ľudskosť = krv a modrá znamená božstvo = táto farba vo všetkých náboženstvách znamená duchovnosť, niečo inšpirované, pochádzajúce z iného sveta. Používajúc toto vysvetlenie, Mária na ikone Svätej rodiny je pozemská žena, ktorá má kráľovskú dôstojnosť, pretože porodila Boha. Je teda Theotokos – Matkou Božou. Každá ikona je najskôr nakreslená – jadro jej náčrtu tvoria logicky usporiadané čiary a kruhy vytvárajúce interagujúce systémy. Použitie zlatej (alebo v prípade

môžeme čítať u západných teológov (latinského obradu), zdá sa však, že ide o sekundárnu racionalizáciu tohto nového typu obrazu.

Treba jasne povedať: spomínané „objímanie“ Jozefa a Márie na „katolíckom“ obraze je zásadne neortodoxné¹¹, nekánonické, t. j. nepatrí do pravoslávneho, byzantského, gréckeho kánonu v kresťanskej ikonografii, odtiaľto táto opozícia pravoslávnych teológov, ktorá je verná čistote ikonickéj byzantskej tradície. Problematická, nepravoslávna ikonografická prezentácia motívu Svätej rodiny na ikonách, v rozpore s byzantským kánonom, má už dnes svoje vlastné štúdie (texty a filmy) vytvorené pravoslávnymi¹², vzbudzuje ich výhrady (túto novú, katolícku ikonu nazývajú „heretickou“), čo dokazuje dôležitosť tejto problematiky, keďže v súčasnosti sa v tejto súvislosti vedie živý teologický spor. Historicky povedané, „objímanie“ Márie a Jozefa v ikone nie je v umeleckom materiáli z byzantského obdobia opodstatnené.

Dá sa povedať: spory o ikony sú stále živé aj v dvadsiatom prvom storočí, majú svoju súčasnú literatúru na túto tému a filmografiu. Preto ich tu nemožno vynechať.

Na ikone Svätej rodiny je toto „objatie“ alebo „dištanc“ Márie a Jozefa dôležité, pretože sa tak zakaždým sprostredkuje iná teologická pravda. Typ ikony s Máriou a Jozefom „oddelenými od seba“ v skutočnosti odkazuje na večné panenstvo Márie vždy Panny a večné panenstvo svätého Jozefa vždy Panica (navrhujem tieto výrazy, aby som opísal ich vzťah k ich skutočne večnej manželskej

ikonomalby - posvätnéj) geometrie je pokusom o zobrazenie ideálneho sveta pomocou ideálnych figúr a ich kombinácií. Na obraze Svätej rodiny je, samozrejme, každá postava takto individuálne ohraničená, ale keďže rodina je spoločenstvo, jednota, tak ako jedno telo má spoločné črty, ktoré ju spájajú, vyjadrené napr. medzi iným v geometrizácii ikony. V prvom rade, keď sa pozrieme s odstupom na túto ikonu, postavy tvoria tmavší trojuholník na svetlom pozadí. A trojuholník je symbolom Božej Prozreteľnosti (tzv. OKO, ktoré veľmi dobre poznáme) – Božej bdelosti. Preto Boh integruje a zahŕňa rodinu. Otec Nouwen píše o Bohu ako o božskom ikonopiscovi našej Spásy. Pripomeňme si, že postava ARCHITEKTA SVETA bola prítomná už v antickej filozofii, okrem iného u Demokrita a Platóna. Potom sa Boh s kružidlom a loptou objavuje okrem iných aj vo francúzskych miniatúrach. Najznámejší z nich sa datuje do roku 1250! Boh konštruuje okrúhly vesmír s okrúhlymi hviezdami a planétami – pamätajte, že toto je rozkvet stredoveku a viery, že Zem je plochá. (...). Rovnaký motív trojuholníka je viditeľný na všetkých ikonách Panny Márie a Dieťaťa. Druhý „geometrický motív“ spájajúci sv. rodinu je oblúk. Po potope Boh dáva ľuďom dúhu ako znak zmluvy – Gen 9,13 – odtiaľ je jej význam. Stred ideálneho kruhu je v bode, kde sa dotýkajú hlavy Márie a Jozefa. Oblúk, ktorý ich spája bude vytvorený z pravého fragmentu Jozefovej svätožiari a ľavého fragmentu Máriinej svätožiari. Je v nich v podobe veľkej Lásky. Boh je medzi nimi – aj osobne, pretože v náručí držia Božieho Syna. On je stredom ikony. Je Božím Synom, nekonečne milovaným rodičmi, najmä Matkou. Práve na malého Ježiška sa Mária pozerá s materinskou starostlivosťou a láskou, pretože vie, že jej dieťa bude trpieť. Malý Ježiš, ako každé dieťa, vkladá svoju ruku do Matky, aby sa cítil v bezpečí. Ježiš na tejto ikone je „malý dospelý muž“. Predstaviť Ho týmto spôsobom znamená predovšetkým ukázať Božskú Múdrost' a dvojitú prirodzenosť Krista. Dospelé proporcie sú symbolom Ježišovej večnosti, zatiaľ čo ich zmenšenie na malé rozmery je vyjadrením skutočnosti, že sa stal mužom, že sa narodil. Ježiš ako Svetlo sveta je odedý do zlatého rúcha. Táto farba je symbolom neviditeľného sveta – Božského. Ikona Svätej rodiny je pre mňa znázornením dokonalého spoločenstva ľudí, ktorí sa majú radi. Toto predstavenie ukazuje, ako by sme sa mali riadiť, čo je pre nás najdôležitejšie a pre koho musia byť dvere našich rodín vždy otvorené, aby sme sa pokúsili vytvoriť takú krásnu ikonu. Sme predsa stvorení na OBRAZ BOŽÍ“ – citát: Magda Balon, ikona Svätej rodiny, pozri: <http://www.katowice.oaza.pl/wp/ikony/swieta-rodzina/> [prístup: marec 31, 2015].

¹¹Vide: <http://ikonografiabizantyjska.blogspot.com/2015/02/problematiczne-nieprawosawneukazania.html> [dostup: 31.0.2015].

¹²Napríklad autor podpísaný Ev Mylonaki opísal vec z pravoslávneho hľadiska takto: „Jeden z heretických zjavov pre pravoslávnych, zakázaný reprodukovat' [pravoslávny] ikonopiscom, ktorý potichu vstúpil do pravoslavia, a ktorý nepochádza z tradície pravoslávnej cirkvi a na ňu nenadväzuje, pochádza z katolíckej cirkvi, v ktorej sa tento pohľad považuje za zhodný s vierou, v ktorej sa dokonca slávi aj sviatok „Svätej rodiny“. Tento výjav [je] pre pravoslávnych neprijateľný. Pravoslávnej ikonografii je cudzie: 1) Svätý Jozef nebol v ikonografii nikdy zobrazovaný v takej dôvernosti s Matkou Božou; Svätý je vždy zobrazený v primeranej vzdialenosti a nikdy nie je zobrazený ako mladý muž; taktiež oddelene slávi aj svoj sviatok; 2) Svätý Jozef je pestúnom a nie Kristovým otcom, pretože to je sám Boh Otec; 3) Svätý nebol nikdy zobrazený v ikonografii (tak), aby naznačoval otcovstvo alebo tradičný, pozemský manželský vzťah s Božou Matkou“ – kritický citát vyššie od: Ev Mylonaki, Svätá rodina, vide: <http://ikonografiabizantyjska.blogspot.com/2015/02/problematiczne-nieprawosawneukazania.html> [prístup: 31. marca 2015]. O neortodoxných (z pohľadu pravoslávneho kánonu) zobrazeniach ikony sv. Rodiny – pozri: Μοναχός Σεραφεΐμ, Η αιρετική απεικόνιση της "Αγίας Οικογένειας" <http://gr.cess.com> [prístup: 31. marca 2015]. Pozri aj: video (prednáška) <https://www.youtube.com/watch?v=uyCAWiYiBMw> [prístup: 31. marca 2015] a video o nekánonických (katolíckych) ikonách sv. Rodiny, v rozpore s gréckou ortodoxnou tradíciou písania ikon: "Αγία Οικογένεια" – Η αιρετική απεικόνιση της "Αwatchγίας Οικο.γ.com/veia" 214ak9NW4 [prístup: 31. marca 2015].

čistote). V skutočnosti manželský zväzok sv. Jozefa a Panny Márie bol jedinečný, duchovný, biele manželstvo, ktoré sa nikdy nenaplnilo fyzickým spôsobom. A o tom hovorí táto ikona (reprodukovaná v úvode tohto článku) tým, že jasne oddeľuje postavy ženy a muža od seba a zreteľne ich oddeľuje postavou malého Ježiša. Podľa Tradície sv. Jozef bol večný Panik a blahoslavená Panna Mária bola večná Panna.

Význam panenstva svätých Jozefa a Márie má v katolíckej teológii svoju samostatnú teologickú literatúru¹³. Táto problematika prenikla dokonca aj do populárnej sféry na internete, kde si môžete prečítať tieto slová:

„Michał Gołębiowski vo svojej knihe o manželstve Jozefa a Márie v starokresťanskej literatúre poznamenáva, že panenstvo svätých rodičov, zachované aj po narodení Ježiša naznačuje premenu (spiritualizáciu) vzťahu medzi mužom a ženou, ktorá sa uskutoční vo večnom živote (pozri Mt 22,30: „Pri vzkriesení z mŕtvych sa ani neženia, ani nevydávajú, ale sú ako anjeli v nebi“)¹⁴.

Michał Gołębiowski o tomto probléme, ktorý ikona Svätej rodiny akosi predvídala, napísal takto:

„Ján Zlatoustý učil, že vzkriesenie dáva nádej, že v budúcom svete sa manželka bude môcť „ocitnúť v rovnakom (...) objatí“ ako jej manžel „a prebývať tam nekonečné veky, spojení s ním nie týmto manželským zväzkom, ale iným zväzkom oveľa lepším ako toto. Manželstvo je totiž len spojením tiel a dôjde k spojeniu duše s dušou, oveľa užšiemu, presahujúcemu tento zväzok vo všetkých ohľadoch“ (Ad viduam iuniorum, 37). Taktiež Jozef, hoci žil s Máriou ako jej manžel, „nepoznal ju“ (Mt 1,25: žil s ňou ako s pannou). „Nezjednotil sa s ňou telesne, ale duchovne“ (Augustín, Contra Faustum 23:8), vo forme budúceho zväzku v Božom kráľovstve. Z tohto pohľadu panenstvo Jozefa a Márie neznevažuje sexualitu, ale nesie znaky eschatologickej budúcnosti, v ktorej ľudské vzťahy vstúpia do nového, vyššieho stavu. Inými slovami: patristická literatúra aj neskoršie cirkevné myslenie zdôrazňovali, že manželstvo, hoci samo o sebe dočasné a prechodné, pripravuje nevestu a ženicha na dokonalejší, panenský zväzok v „spoločenstve svätých“. „Toto je láska, ktorú nemožno rozdeliť žiadnymi náhodami, ktorú nielenže nemožno oddeliť alebo zničiť vzdialenosťou miesta alebo času, ale ani smrť ju nemôže odrezat“, napísal John Cassian, akoby parafrázujúc slová 1. List Korintčanom: „Láska nikdy nezanikne“ (1 Kor 13,8)¹⁵.

Ikona Svätej rodiny, ktorá je tu prezentovaná a opísaná, zdôrazňuje dištanc medzi Jozefom a Máriou, smeruje diváka k duchovnému aspektu vzťahu medzi nimi, t. j. vzťahu naplnenému cnosťami zdržanlivosti a čistoty, dokonalosti a svätosti, nasúva na myseľ anjelstvo a duchovnosť a očakávanie eschaticity slávnych tiel po vzkriesení (čo platí pre oboch svätých manželov).

„Zároveň v kresťanskej tradícii Jozef a Mária ako manželia zachovávajúci dokonalú zdržanlivosť poukazovali na kontinuitu medzi stvorením človeka ako muža a ženy a eschatologickým pripodobením človeka anjelovi; ich vzťah mal ilustrovať vývoj ľudskej lásky. (...) Svätú rodinu možno poznať a treba ju napodobňovať prostredníctvom jej cností. Tu sú niektoré z nich: viera, nádej, láska, poslušnosť Bohu, plnenie ustanovení zákona, poslušnosť, chudoba, pracovitnosť, pohostinnosť a iné“¹⁶.

Sväté ikony majú svoje miesto v kresťanskej kultúre, tvoria obrazový doplnok Evanjelia, vo východnej cirkvi sú akosi rovnocenné s evanjeliom a krížom. Preto stojí za to ich kontemplovať a ponoriť sa do ich súčasného sveta, plného svätosti a večného ticha¹⁷.

¹³Michał Gołębiowski, Małżeństwo Józefa i Maryi w literaturze i piśmiennictwie staropolskim doby potrydenckiej, Collegium Columbinum Kraków 2015, ss. 164.

¹⁴Święta Rodzina, https://pl.wikipedia.org/wiki/%C5%9Awi%C4%99ta_Rodzina [dostup: 31.03.2015].

¹⁵Michał Gołębiowski: Małżeństwo Józefa i Maryi w literaturze i piśmiennictwie staropolskim doby potrydenckiej. Kraków 2015, s. 25-26.

¹⁶Vide: https://pl.wikipedia.org/wiki/%C5%9Awi%C4%99ta_Rodzina [dostup: 31.03.2015].

¹⁷V súvislosti s ikonami vide: Smykowska Elżbieta, Ikona, wyd. 2., Verbinum - Wydawnictwo Księży Werbistów, Warszawa 2008, ss. 96, seria: Mały Słownik; Nouwen Henri J. M., Ujrzeć piękno Pana. Modląc się z ikonami, tłum.

Józef Franciszek Węclawik, „Verbinum”. Wydawnictwo Księży Werbistów, Warszawa 1998, ss. 81, [2]; Špidlík Tomáš, Rupnik Marko Ivan, Mowa obrazów; predhovor Achille Silvestrini, preklad Janina Dembska, Verbinum, Warszawa 2001, s. 135; Yazykova Irina [Âzykova, Irina Konstantinovna], Svet ikon /; preklad z angličtiny rusky: Henryk Paprocki, Wydawnictwo Księży Marianów, Warszawa 2007, s. 243, [2], [32], séria: Bogosłowije 1, bibliogr. str. 239-[244]; Ikony: najkrajšie ikony v poľských zbierkach, úvod Barbara Dąb-Kalinowska, prel. Teresa Bałuk-Ulewiczowa, ed. Anna Chudzik, Joanna Kułakowska-Lis, Wydawnictwo Bosz, Olszanica 2013, s. 127, [1], Edícia: Umenie – Bosz, Bibliogr. s. 126 [Album reprodukcíí zo zbierok Historického múzea v Sanoku a Múzea ľudovej architektúry v Sanoku].